

OBROCIĆ SIĘ (1058) *vb pf*

obrocić się (1057), (czes.) **obracić się** (1) *RejKup*.

się (316), sie (741), si(e) (1).

Pierwsze o jasne; -ró- (68), -ro- (52), -ru- (1); -ró- *KochZg, OrzQuin* (7), *Strum* (2), *KochPs* (4), *KochTr, KochJez, KochFr* (2), *KochDz, KochPieś, PudłFr* (2), *GórnTroas, OrzJan, SarnStat* (6); -ro- *OpecŻyw* (22), *MurzHist* (5), *ZawJeft*; -ró- : -ro- *MurzNT* (3:3), *Oczko* (7:1), *GosłCast* (1:1); -ró- : -ro- : -ru- *Mącz* (27:15:1).

inf obrócić się (205). ◇ *fut 1 sg* obrócę się (14). ◇ *2 sg* obrócisz się (34). ◇ *3 sg* obróci się (157). ◇ *1 pl* obrócimy się (16), obróciemy się (1) *PudłFr*. ◇ *2 pl* obrócić się (5). ◇ *3 pl* obrócą się (41). ◇ *praet 1 sg m* obróciłem się, -m się obrócił (10). ◇ *2 sg m* obróciłeś się (1). *f* -ś się obróciła (1). ◇ *3 sg m* obrócił się (120), jest się obrócił (2); jest się obrócił *ActReg*; obrócił się : jest się obrócił *RejAp* (7:1). *f* obróciła się (57), jest się obróciła (1) *RejJóz*. *n* obróciło się (47). ◇ *1 pl m pers* obróciliśmy się, -chmy się obrócili (3) *BibRadz* (2), *RejZwierc*, obróciliśmy się, -smy się obrócili (2) *OrzList, BielKron*. ◇ *2 pl m pers* -ście się obrócili (1). ◇ *3 pl m pers* obrócili się (54). *subst* obróciły się (30), obróciły się (1), są się obróciły (1), obrócili się (5) [*w tym: N hordy, klejnoty, patryjarchije, pieniądze, płacz i smętek*]; obrócili się *Mącz, PaprUp*; obróciły się : są się obróciły *RejZwierc* (1:1), obróciły się : obrócili się *Leop* (1:1), *BielKron* (5:1); obróciły się : obróciły się : obrócili się *SkarJedn* (1:1:1). ◇ *plusq 2 sg m* -ś się był obrócił (1). ◇ *3 sg m* był się obrócił (3). ◇ *3 pl m pers* byli się obrócili (2). *subst* były się obróciły (1). ◇ *imp 2 sg* obróć, obróćże się (23). ◇ *3 sg* niech, niechaj, niechże się obróci (11). ◇ *1 pl* obróćmy się (4). ◇ *2 pl* obróćcie, obróćcież się (7). ◇ *3 pl* niech, niechaj, niechajże się obrócą (10). ◇ *con 1 sg m* bych się obrócił (1). ◇ *3 sg m* by się obrócił (10). *f* by się obróciła (11). *n* by się obróciło (25), by się obróciło (1) *ActReg*. ◇ *3 pl m pers* by się obrócili (11). *subst* by się obróciły (9). ◇ *con praet 3 sg m* by się był obrócił (3). ◇ *part praet act* obróciwszy się (116).

Sł stp s.v. obrócić, Cn s.v. w dobre się obroci Linde XVII – XVIII w.

1. Wykonać ruch; *convertere (se) (a. converti) Mącz, Vulg, PolAnt, JanStat; vertere se (a. verti) Vulg, PolAnt; se dirigere ad aliquem Mącz; respicere Calag; circumire, ponere se, reduci, reverti PolAnt* (307) :

a. *Bez określenia kierunku* (64) : On obrociwłszy się [!]/ począł mówić pácierz *MurzHist* I4; [słoń] dla fwoiey wielkości nie obroci fie między drzewem. *BielKron* 452; *SienLek* 170; Trzy rázy fie obroci [lekkzobrojny]/ niż chłop raz we zbroi. *BielSat* L4 [*idem BielSjem*]; *RejZwierc* 113; *BielSpr* 72; *BudBib* 4.Esdr 11/30; *SkarŻyw* 571; *StryjKron* 305; *BielSjem* 27.

obrocić się od kogo (2): *MurzHist* I4; *Charites dictae, quarum tres sunt Aglaia, Thalia, et Euphrosynae, Które nágo bywáya málowáne y weśpołek zwiázáne/ yedná fie obrociła od nas á dwie k nam Mącz* 149a.

obrocić się czym [= którą częścią] (3): A gdy fie tak trafi żeby fie dziecię głowá obrociło/ Tedy hak zawadzić w iedno oko/ albo na podniebienie *FalZioł* V 33v, V 21c, 23b.

Zwroty: »obrocić się na (drugi) bok, z boku na bok« = *verti (a. vertere se) a latere ad latus PolAnt* (3:1); *FalZioł* IV 30d; *MurzHist* I4; prorokować będyełz przeciw Ieruzálem [*rzekł Bóg do Ezechijela*]/ á zwiázálem cię iż fie nie obrociłz ná drugi bok [*non te convertes a latere tuo in latus aliud Vulg Ez* 4/8]/ poki nie wypełniłz dni oblężenia twoiego. *BielKron* 96; *BudBib Ez* 4/8.

»wznak się obrocić« (1): Pothym gdy czas ku porodzeniu przychodzi: wznak fie obroci [dziecię] *FalZioł* V 16c.

Przen (13) :

obrocić się ku czemu [= w jakim celu] (1): Nie będę fię sprówował wedle popędliwości moiey/ nie obrocę fię ku sputofzeniu Efraim [*non convertar ad disperdendum Ephraim*] *BibRadz Os* 11/9.

Ze zdaniem współrzędnym określającym czynność [w konstrukcjach typu: obroć się (a. obrocił się) a ... (9), obroć się (a. obrocił się) i... (3), bez spójnika (1)] (13): *LubPs* S4; Ieflibyście odstąpili Páná/ á służyli bogom cudzym/ obroci fie y vtrapi was/ y wywroci [*convertet se et adfliget vos atque subvertet*] *Leop Ios* 24/20, *Eccli* 12/12; Obroćcie fie á oborzcie ná ty kápłany Pánfkie [*Convertimini, et interficite sacerdotes Domini*] *BibRadz 1.Reg* 22/17, *1.Reg* 22/18, *Os* 11/9; *BudBib Deut* 30/3, *1.Reg* 22/17, 18 [2 r.]; *SkarŻyw* 120, 504; *LatHar* 159.

α. *Odwrócić się, obejrzyć się* (21) : ktol [!] Porrus wielki giełk w śwym woýfku wflýszał, y obrocił fie malucżko chcąc wiedzieć dla czego huczęli [!] *BielŻyw* 159; *RejWiz* 166; *Leop Luc* 22/61; Widząc Achilles Memnoná zá sobą/ obrocił fie y zábił go *BielKron* 58v, 69; *RejAp* 12 [2 r.], 12v [2 r.]; Tedy fię obrocił Sámuel (chcąc) isć [*Et vertit se Semuel ut iret*] *BudBib 1.Reg* 15/27, *4.Reg* 23/16; *BudNT Luc* 22/61; *Vmbfehen*. Obeyzrzyć. Obrocić się. *Respicere*. *Calag* 519a; *SkarŻyw* 126; *WerGość* 245; *LatHar* 721; Y obrociłem fię/ ábym obaczył głos ktory mówił ze mną. A obrociwfiy fię wyzrzałem siedm świecznikow złotych [*Et conversus sum, ut viderem vocem quae loquebatur mecum; et conversus vidi septem candelabre aerae*] *WujNT Apoc* 1/12, *Mar* 8/33, *Luc* 22/61, *Ioann* 21/20.

β. *Zawrócić, by zacząć isć w odwrotnym kierunku* (13) :

αα. *O ludziach i zwierzętach* (9) : *BierEz* Q2; ani miecicie pereł walżych przed śwynie/ by ich lepák nie podeptały nogami śwými i was obrociwfiy się nie podrapały [*et conversi dirumpant vos*]. *MurzNT Matth* 7/6; *Leop Num* 21/33; *RejZwierz* 28v; *BibRadz Ier* 46/21; Obrociwfiy fie Fáráo szedł do domu [*avertitque se et ingressus est domum suam Vulg Ex* 7/23] *BielKron* 29; *OrzQuin* R2v; *BudNT Matth* 7/6; *WujNT Matth* 7/6.

Zwrot: »obrocić się zaś z ucieczki« = przestać uciekać (1): *Convertere fugam*, Obrocić fie zaś z vcieczki. *Mącz* 487c.

ββ. *O strzale i mieczu* (2) : Ano sam nieobaczy [złóściwy] gdy łuk iego będzie przełomion/ á miecz obrociwfiy fie przeniknie ferce sámego. *RejPs* 55; *HistRzym* 56.

γγ. *O kichaniu* (1) : Niekthorzy sobie kicháczkę czynią sypąc w nos proch pieprzowy/ álbo ciemierzyczny/ á gdy ie kichanie nápádnie/ zátulą nozdrze y wfta/ á tákfye kich obroci y zátkanie otwiera. *SienLek* 72.

b. *Z określeniem kierunku* (243) :

obrocić się do kogo, do czego (11): *HistJóz* E3v; *FalZioł* IV 42c; *KrowObr* 196; [*Hetman Sylla*] chorągiew włápił/ A w nieprzyiacielski huf/ łkokiem fie pokwápił. Potym fie ná zad zafię/ obrocił do ludzi *RejZwierz* 31v; *BielKron* 89v; *RejAp* BB8, 14; Tedy Krol obrociwfiy fie do ściány vmárł *HistRzym* 90v; *RejZwierz* 79v; *BielSpr* 22v; *PaprUp* Av.

obrocić się na kogo (1): *BibRadz Prov* 26/27 cf *Przysłowie*.

obrocić się ku komu, ku czemu (10): *BierEz* O4; *OpecŻyw* 159v; *LibMal* 1546/110v; *MurzHist* I4; Co gdy vyzreli oni ktorzy byli zućiekáli/ obroćili się zálie ku niemu y gonili ie aż do Kádos [*et reversi sunt ad eum, et persecuti sunt cum eo usque ad Cades*] *BibRadz* 1.*Mach* 11/73, 3.*Reg* 8/44, *Tob* 3/12; *BielKron* 111; obroćiwłzy się ku drugim drzwiam/ iákoby nic niewiedział co tám ma być/ vkazał drugi napis *Górndworz* O5v. Cf »[k komu] tyłem się obroćić«.

obrocić się przeciw(ko) czemu (2): *BibRadz* 3.*Reg* 8/48; ZYd ma się obróćić przeciwko łóńcu [*Iudaeus debet converti contra solem seorsum JanStat* 1129] oľobnie od ludzi inych [o *składaniu przysięgi*] *SarnStat* 264.

obrocić się czym [= którą częśćią] (8): Okuń iest riba barzo harda, pyłzna/ gdy obaczy łzczukę/ tedy się obroci ogonem do łzczuki/ na dmie się/ fkrzele podniefie *FalZioł* IV 42c, V 23d [2 r.]; głowámí końfkimi do Wodzá przedniego máią się obroćić *BielSpr* 22v; *Paprup* Av. Cf »obroćić się obliczym, oczyma«, »tyłem się obroćić«.

obroćić się w jakim kierunku [w tym: „na stronę” (2), „na wschod słońca” (1), „na zachod (słońca)” (2), „tam” (1), „tu” (1)] (7): *Leop Iudic* 20/16; Pytác się będą drogi do Syonu/ á tu się obroćą twarży ich [*Siion interrogabunt de via hac facies eorum*] *BibRadz* *Ier* 50/5; *BielKron* 124v [3 r.]; *BudBib* *Ier* 50/5; obroćiwłzy się ná łtronę/ vyrzał Dyakoná *SkarŻyw* 454.

obroćić się na co [= w kierunku czego] (1): Tu iuz dáley Apoštoł wipiľuie/ w iákíey poľtáwie vkażác mu się Pan raczył/ y iáko się obroćił ná głos wołania trąby oney. *RejAp* 12.

Przysłowie: ktory ná drugiego kámień thoczy/ obroći się na łámegoż [*qui voluit lapidem contra alium, ad eum revertetur*]. *BibRadz* *Prov* 26/27.

Zwoty: »obroćić się obliczym, oczyma« (1:1): obroćiwłzy się ku grobu obliczym/ gdzie łwoy łkárb miała/ [...] gorzko plakala *OpecŻyw* 159v; *KrowObr* 196.

»na inszą stronę nie obroćić się« = *nie zboczyć z toru* (1): [z *Gabud*] było łiedń łet mężow bárzo mocnych/ [...] á thák miernie bijących z proce/ że też y włófu niechybili/ á nigdy się kámień ná inłłą łtronę nieobroćił ani vchylł [*nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur*]. *Leop Iudic* 20/16.

»[k komu] tyłem się obroćić« (1): gdy młchą poczał obrałz łyą knyemu tyłem obroćył *PatKaz* I 12v.

»obroćić się wstecz« (1): obroćiła się włtecż [*conversa est retrorsum Vulg Ioann* 20/14]/ y vyrzála łEzufa łtoiącego *MWilkHist* H2v.

»na zad obróćić się« = *praepetere cursu retro Miech; converti retrorsum Vulg* [szyk zmienny] (7): *MiechGlab* 31; oba dwa [...] na zad ku myálthu łzyą obroćzili *LibMal* 1546/110v; *MurzNT Ioann* 20/14; *RejFig* Bb3; *RejZwierz* 31v; Krol Kázimierz hámował ie [wojsko] áby się obroćili ná zad *BielKron* 391v; *WujNT Ioann* 20/14.

W przén [w którą stronę] (1) : Vłtap [mieczu] gdzie ná iákíe mielce/ á obroć się ábo ná práwá ábo ná lewá łtronę/ tám gdzieś twarż łwá obroćił [*Solus esto in aliquo loco, pone te ad dexteram pone te ad aquilonem, pone te ad sinistram, quo facies tua constituit.*] *BibRadz* *Ez* 21/16.

Przen (37) :

Zwroty: »obrocić się [od kogo] myślą« = zapomnieć (1): Item powyada yfz [...] Myala lafki offowe dwye y obraczala ye do fzyebye thelem mowycz. Thak fzie obroc odnyey wfchithka myflą *LibMal* 1544/85v.

»obrocić się tyłem [w tym: do kogo (8), ku czemu (1)]« = wzgardzić, zlekceważyć [szyk zmienny] (11): *OrzList* c2v; obroćili fię tyłem/ á nátulili wfzy fwe áby nie flucháli [*Et renuerunt attendere, et dederunt scapulam aversam, et aures suas aggravaverunt ne audirent*]. *BibRadz Zach* 7/11; *RejPos* 139v, 160, 197, 245, 275, 285; *RejZwierc* 191, 258, 261.

»na zad, w zad się obrocić« = wrócić do poprzedniego stanu [szyk zmienny] (3:1): Lepyey lie ná zad obroćić/ Co czyie ieft záfię wroćić *BielKom* F3; *Leop* 4.Reg 21/3; Nie wytrwáli ftátecznie w podánéy vmowie. Obróćili fye ná zad/ iáko łuk zdradliwy [*non custodierunt testamentum Dei et in lege eius noluemnt ambulare Vulg Ps* 77/10] *KochPs* 118; *SkarŻyw* 121.

a) Zająć się czymś, wziąć pod uwagę (20) :

obrocić się do kogo, do czego (10): Ale y do Tátar fye obróćmy/ y do Wołoch ludzi niewolnych téż pódźmy: wfzędzie naydziecie wolność Polfką górę mieć nád wfzeláką niewolą. *OrzQuin* R2; *GórnDworz* X6v; *RejZwierc* 28; *CzechRozm* 176; *SkarŻyw* A5; Obroćmy fię tedy do wykłádu tego to piłmá/ y do náuki y zwyczáiu kościoła powfzeczneho. *ReszPrz* 17; *GostGospSieb* +2; *WysKaz* 22; *SkarKaz* 416b, 606b.

obrocić się ku komu, ku czemu (3): obroćiwfzy lie ku boskiemu miłofierdziu fwemu day vznanie zaflapionym myflam nálfem *RejPs* 151v; Litwá/ [...] niechże fye obróći ku iáfnóci fwobody Królestwá Polfkiégo/ á niech fye Praw/ wolności/ y poczciwości náfzény Polfkiéy rozmiłue. *OrzQuin* Q2v; *CzechEp* 337.

obrocić się w jakim kierunku [w tym: „na stronę” (2), „na zachód” (1)] (3): *LibLeg* 11/40v; *SkarJedn* 393; A iż to mowiac X.K. gruntu przedsię nie ma: co y zftąd znác/ iż gdy go z iedney ftrony co poprze: wnet fię ná drugą obroći *CzechEp* 110.

cum inf (1): Obroćilem fię (przeto) y ferce moię vczyć fię y dowiádowác fię mądrości á dowćipu [*Circuivi ego et cor meum ut scirem et investigarem sapientiam*] *BudBib Eccle* 7/25[26].

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Obroćilem lie ábych fpátrzył [*Lustravi universa animo meo, ut scirem Vulg Eccle* 7/26] mądrości/ błędow/ y błáżeńftwá/ y rzekłem w fobie: Coż ieft człowiek? *BielKron* 79v.

Zwrot: »obrocić się na zad« [szyk zmienny] (2): Obróćże fye záfie ná zad. A niema Polfká tego Kápláná [który dokonuje koronacyi]/ tedy téż Polfká niema Króla *OrzQuin* Aa4; *SkarŻyw* 4.

b) O górach [w jakim kierunku] (1) : gory/ fkáły wielkie á wyfokie/ dzielą Hegoyską ziemię od czarnego lafu/ kthore lie ku południu obroćiły/ ku Hegoiey *BielKron* 286.

a. Zwrócić się do kogoś (158) :

obrocić się do kogo (3): Zás obroćiwfzy lie do Cefárzá iął oddáwac dáry/ ktore przezeń polláne były *BielKron* 332; *RejPos* 256v; *SkarKaz* 6b.

obrocić się k komu (2): Páni potym vřzawfzy k nim lie obroćiła/ A wefołą poftáwę wnet im vczyniła. *RejWiz* 26v; *BielKron* 332.

W przeciwstawieniu: »opuścić ... obrocić się« (1): Pan opuściwszy kfiążę/ obrocił fie do nędzney niewiałty. *RejPos* 256 marg.

Przen (11) :

obrocić się do czego (3): [papież] PAłchalis wtory [...] przywiódł gwałtem záfię miáftá ku Rzymfkiemu połtuzeńftwu w Emiliy/ [...] ábowiem fie były obrociły do Arcybifkupá Ráwenátfkiego. *BielKron* 177v, 82v; Bo iefli fie do fortuny chceż obrocić/ záprawdę żeć tho iuż práwie nie będzie przyftáło fzedziwości thwoiey *RejZwierc* 122.

obrocić się k komu, k czemu (7): *BielKom* F7; A gdy fie k niemu [św. Janowi] lud wielki obrocił/ boiác fie Herod [...] dał go poimác *BielKron* 137v; [św. Augustyn o sobie] obrociły fie moje oczy ku Bogu nie ku opilftwu *BielKron* 160v; wola náłzá [...] we wżytkim rozumowi połtużną fie ftanie/ kniemu fie wżythká obroci *GórnDworz* Ff6v. Cf »obrocić się sam k sobie«, »obrocić się ku sercu swemu«.

Zwroty: »obrocić się na [jaką] stronę« (1): Lotárgińskie Kfiążę wftąpił w małżeńfski ftan/ z Kryftyną wdową/ corką Kryftyerná Krolá Duńfskiego/ [...] niewdzięcznie to przyjmował Krol Fráncufki/ yż fie ná tę ftронę obrocił. *BielKron* 219v.

»obrocić się sam<k sobie« (1): Deinde ad me converter, Potym fie obróćę fá m k łobie/ to yeft przyidę k łobie/ vznam fie fá m. *Mącz* 487b.

»obrocić się ku sercu swemu« = *posłuchać głosu serca* (2): Ktho nienawidzi karánia/ znák iefł grzełnego: á kto fie boi Bogá obroci fie ku sercu fwemu [qui timet Deum convertetur ad cor suum]. *Leop Eccli* 21/7, *Bar* 2/30.

αα. *Aby coś powiedzieć (87) :* Y potym fie obrociłá [liszka]/ A ták krukowi mowiłá *BierEz* K3; *HistJóz* C3; A Iefus obrociwłzy się [Conversus autem Iesus] i virzáwłzy ié iłz za nim idą/ rzecze im/ czego fzukácie? *MurzNT Ioann* 1/38, *Ioann* 20/16; *Leop Matth* 9/22, *Ioann* 1/38; *BibRadz Iudic* 18/23; *GórnDworz* P2; *MWilkHist* H3; *WujNT Matth* 9/22, *Luc* 7/9, 9/55, *Ioann* 1/38, 20/16, *Act* 16/18.

obrocić się do kogo (40): Xánt fie do ludzi obrocił/ Rzekąc/ prawdá žem to mowił *BierEz* D4v, A4v; *MurzHist* S2; *MurzNT Luc* 10/23; Potym obrociwłzy fye do przyfyężniká młodższego miánuiąc go imieniem włáfnym rzecze: Pánie. N. *GroicPorz* i2v; *Leop Mar* 5/30, *Luc* 14/25, 23/28; *OrzRozm* N3; Skánderbeg obrocił fie do fwoich/ rzekł knim: Nic ośtrższego iáko nieforthuná *BielKron* 253v, 258; *RejAp* 14; *GórnDworz* C4v, H4, Vv; *RejPos* 207v, 255, 257, 274, 308 [2 r.]; *RejZwierc* 49v; A do koniá fię fwego obrociwłzy/ rzecze: [...] nieboy fię koniu moy/ á pomofz mi do zwycięftwá *SkarŻyw* 187, 21, 98, 118, 201, 224 (9); *WerGość* 219; *LatHar* 93, 724; *WujNT Mar* 5/30, *Luc* 10/23, 14/25, 23/28, *Act* 9/40. Cf *obrocić się od kogo do kogo*.

obrocić się od kogo do kogo (1): Ezáiałz/ widząc Krolá przemierzłego/ y Bogu odpornego/ obrociwłzy fie od Krolá/ do domownikow iego/ ktorzy przy nim byli/ [...] ták mowi *CzechRozm* 131v.

obrocić się k(u) komu, ku czemu (31): Xánt się ku družynie obrocił/ O Ezopie z nimi mowił *BierEz* C2, B2v, B4v, Sv; *OpecŻyw* 26, 39, 46v, 56v, 82v (13); *Leop Luc* 7/44; Obrocił fie Moizéfz ku Pánu Bogu mowiąc: Co mam s tym ludem czynić/ máłóć im trzeba wierzyć *BielKron* 31v, 69, 109, 329,

330v [2 r.]; *KwiatKsiąż* E3; *Dirigere orationem ad aliquem*, Obrucić się ku komu s rzeczą. *Mącz* 269d; *HistRzym* 44, 44v, 115; *WujNT Luc* 7/44. *Cf obrocić się czym ku komu*.

obrocić się na kogo (1): Ezop kiedy już [do więzienia] wiedzion był/ Ną Bormistrzá się obrocił. Wízákem ci prawdę powiedział. *BierEz* D3.

obrocić się czym ku komu (1): Y obrociwłfy się [łotr] głową ku Iezufowi iako mógł ij rzekł s płaczem k niemu: Włpamiętáy na mię miły panie *OpecŻyw* 144v.

ββ. *Aby o coś poprosić (o zwracaniu się do Boga)* (29) :

obrocić się do kogo (17), *do czego* (1): *BielKron* 90; *RejAp* 11v, 12v, 14, Ee2; *RejPos* 229, 246, 275 [2 r.], 286v; *RejZwierc* 137, 178v; *SkarJedn* 387; *SkarŻyw* 483; Y tak się stáło/ iż po vkazániu się Bogá w ciełe: świat wżytek do prawdziwego się Bogá obrocił *SkarKaz* 487a,)(3v, 457b; Do ciebie się obrocić trzebá: bo o tobie Pewna wiadomość Boże *GrabowSet* L2.

obrocić się k(u) komu (11): *BielKron* 92v; *RejAp* 2, 12v; Nie lekay się nędzniku nie lękay/ á obroć się ku mnie/ owo ia ochłodzę tę nędzną á vpádlá dużę twoię. *RejPos* 176, 223v, 314v [2 r.], 327v; *ArtKanc* S4. *Cf Zwroty*.

Zwroty: »obrocić się ku Bogu sercem skruszonym« (1): ielli się obrociłz ku Bogu sercem fkrużonym/ á będyelz fluchał głofu iego [...] zmiłuię się nád tobą *BielKron* 45.

»umysłę [k komu] się obrocić« (1): Przetofz już do pokuty świętey się vćieczmy/ á dowiemym vmyłę k niemu się obroćmy/ wierząc iż on nas wytárgnie/ [...] od nieprzyaicioł nálznych *MycPrz* I [A3]v.

Szereg: »obrocić się a uciec się« (1): ktokolwiek iedno chce się obrocić á vciec się do niego/ [...] káżdego nieomylnie wlpomoże *RejPos* 286v.

γγ. *Aby wysłuchać, obdarować (o Bogu)* (27) :

obrocić się do kogo (15): *RejAp* 12v [2 r.], 14; *RejPos* 274v, 275 [2 r.], 275v [2 r.], 348; *RejZwierc* 200; Obrociłz się do nas/ y zmiłuielz się nád námi/ y złożyłz z nas złości nálze *SkarKazSej* 707b. *Cf obrocić się do kogo z czym*.

obrocić się do kogo z czym (4): Vpátrzywłszy człowieká onego chuc przeciw łobie/ obrocić się do niego raczył z miłofierdzyem swoim *RejPos* 347v, 192, 275 [2 r.].

obrocić się k(u) komu (11), *ku czemu* (1): *WróbŻołt* 70/20, 21; Bo wten czas obroci się miłofciwie pan nálz ku prozbie pokornych swoich *RejPs* 149, 104, 185v, 220; *LubPs* T6v, gg6v; *RejAp* 2; *RejPos* 254; iednák ty/ moy Pánie/ Obroć się ku mnie/ a słýłz me wołanie. *GrabowSet* N4, N4.

β. *O strzałach i mieczu* (4) :

obrocić się do czego (1): Miecże ich niech się obroć do fercá ich [*Gladius eorum ingreditur in cor eorum*]/ á łuki ich niech się połamią. *BudBib Ps* 36/15.

Zwroty: »wspak się obrocić« (1): gdy on będzie raczył ichże ftrzáły wlpak się obrociwłfy iemże lámem wielkie vdręczenie vczynią. *RejPs* 93.

»na zad się obrocić« (1): ftrzáłá się ná zad obrociłá/ y ftrzelcá zraniłá. *SkarŻyw* 422.

W przę [na kogo] (1) : Lucyper mowił: [...] będą rowien naywyższemu. A tá strzáłá [= *pycha*] záł się nań obrociłá *HistRzym* 56v.

2. Wykonać obrót (4) : (nagł) Ná mierniká. (–) Kiedysie fię tych pomiarów ták dobrze vczili/ Ze wiécie ilé kroć koło obróci fię w mili: Zgádnićiefz mi *KochFr* 25.

Zwrot: »obrocić się w koło« (2): Czekálem ia gdy będyefz dekretá ferowác. Iefli niefpriáwiedliwie/ tym pámiętnym w czoło/ Miałemci dáć áz by fie był obrocił w koło. *RejFig* A4; *GórnDworz* T5.

α. astron. O czasie (1) : Anno vertente, Gdy fie rok obroci/ to yeft/ skończy. *Mącz* 486a.

3. Pójsć, udać się; znaleźć się gdzieś; (con)vertere se *Vulg*, *PolAnt*, *Mącz*; *divertere Miech*, *Vulg*; *declinare Miech*, *PolAnt*; *reverti PolAnt*, *Mącz*; *progredi Miech*; *redire HistAl*; *pergere Vulg*; *ambulare, se dirigere, egredi, ponere faciem suam, respicere, transire PolAnt*; *applicare, commeare, intendere Mącz* (229) :

obrocić się od kogo (2): *BibRadz Deut* 2/8; Pośłał tedy Moizefz s Kades do krolá Edom/ prófząc áby mógł przez iego zyemię z ludem iść drogą gościnną/ [...] Ktory rzekł iż niedopuszczę/ [...] obrocił fie od niego Izráel [*divertit ab eo Israel Vulg Num* 20/21]. *BielKron* 41v.

obrocić się dokąd [w tym: do kogo, do czego (23), k(u) komu, k(u) czemu (22), na co (2), w kogo, w co (2), „ku południu” (1), „ku północy” (1), „ku wschodu słońca” (1), „ku zachodu słońca” (1), „ku zapadu” (1), „na lewą stronę” (1), „na północy” [= na północ] (1), „na prawą [stronę]” (1), „na wschod słońca” (1), „na zachod słońca” (1), „gdzie” (22), „dokąd” (1), „tam” (3)] (85): *OpecŻyw* 62v; *BielŻyw* 80, 149; Kaydan Hetman obrocił fie ku Słowienśkiej ziemi przeciw krolowi Beli [*princeps Cadan adversus regem Belam in Slavoniam divertit*] *MiechGlab* 17, 50, 56, 57; *WróbŻółt* 118/79; *RejPs* 206; *RejRozpr* A2v; pothym fie obroćili ná lewą fthronę do Indiei [*Deinde girantes in sinistram partem Indie*] *HistAl* 12, C8, D2, L3v; *SeklPieś* 31v; *RejWiz* 64v, 166; *Leop Cv marg*, 1.*Mach* 5/28, 35; *UstPraw* K3v; *BibRadz Gen* 18/16, 24/49, 31/21, *Deut* 2/3, 1.*Reg* 6/12, *Ier* 50/16, *Ez* 10/11; pobywfzy máło w Polfzczę Borzywoy/ obrocił fie do Cefárzá Henryká czwartego/ kthory ná then czás był w Sáłkiej ziemi *BielKron* 324v; Tegoż roku Tátárowie leżąc pod czarnym láfem obroćili fie do Rufi *BielKron* 417; Obrocił fie potym Kolumbus ná zachod fłońcá/ płynął áz do Hiszpany. *BielKron* 443, 30v, 109, 180, 201v, 306 (22); *Convertere se domum pro reverti*, Obrócić fie k domu. *Mącz* 487b; *RejPos* 81. 151v, 256v, Ooo3v; *RejZwierc* A5v, 17, 17v [2 r.]; *BudBib* 1.*Mach* 5/35, 9/49; *SkarŻyw* 58, 459, 517, 518, 543; *StryjKron* 712, 752, 787; *ReszList* 161 [2 r.]; *WerGość* 219; [człowiek do furty] Com fye rázów obroćił v twęgo podwoiá/ Obiátámi fzukáiąc v świętych pokoiá. *KochPieś* 30; *ActReg* 5, 5v, 25, 171; *OrzJan* 101; Obroćili fię do Pogánow *WujNT Act* 13 arg; *SarnStat* 117; *SkarKazSej* 674a; *ZbylPrzyg* A3. Cf »ku swej drodze obrocić się«, »osobą naszą obrócić się«.

cum inf (1): A (potym) pośzedł wfzytek lud/ káždy do fwego domu/ Dawid lepak obroćił fię błogofłáwić dom fwoy [*reversus est David ad benedicendum domui suae*]. *BudBib* 1.*Par* 16/43.

Fraza: »gdzie(ż)(kolwiek) (a. gdziekoli), kędy(ż)(kolwiek) się (jedno) (chcesz) obrocić (a. obroćę się, a. obrocisz się, a. obroci się, a. obrocił się [kto]); gdzie(ż) się obroćę (a. obroćić)« = *quacumque* (com)meare *HistAl*, *Mącz*; *quo pergere Vulg*; *quo ambulare, quo egredi PolAnt*; *quo applicare, quo intendere Mącz* (46:6;8): *OpecŻyw* 147v, 159v; *BielŻyw* 153; gdziekolwiek fie obroći wfzędzie go fczęfliwie fortuna nálláduie. *HistAl* D8v, G7, N4; *GliczKsiąż* G7; *LubPs* aav; *RejWiz* 24v, 93v; *Leop* 1.*Par* 18/13; *RejZwierc* 71; *BibRadz* I 3b marg, 2.*Reg* 8/14, 4.*Reg* 18/7; *BielKron* 178, 464; *KochZg* A3; Quo applicem? Gdzie fie mam obrócić? *Mącz* [305]a, 217a, 445a, 476d, 482c, 486a, 488d;

OrzQuin Y2; *RejAp* 117, 119, 143v; *GórnDworz* Mm4v; *RejPos* 6v, 167v, 169, 0005v; *BielSat* C, L4; *HistLan* E3v; *RejZwierc* 102; *WujJudConf* 49v; *BiałKaz* L2; *MycPrz* I C4v; gdzie poydę/ gdzie fię obrocę/ á kto fię nádemną zmiłuię? *SkarŻyw* 172, 310, 347, 369, 462; *KochJez* A2v; Y kędy fię kolwiek Piotr obrocił/ y kędykolwiek był/ [...] tedy był iáko Apoštoł Páná Chriřtułow *NiemObr* 50; *WisznTr* 28; *BielSjem* 17, 27; *ArtKanc* O17, P18v; *BielRozm* 10, 15; *LatHar* 330, 444; *GosłCast* 3, 66; *KlonWor* 2.

Zwroty: »obrocić się z drogi« = *zboczyć z drogi* (1): Obrocił fię wnet z drogi/ áby włżył głodu/ A iżby odpoczywał w gorącości w chłodu. *RejWiz* 142v.

»ku swej drodze się obrocić« = *pójść swoją drogą* (1): [Eliasz] Ku temu [Helizeuszowi] przyřtápiwřzy/ płálcz řwoy nań zárzućil/ A łam zás ku řwey drodze/ przedfię fię obroćil. *HistHel* C4v.

»obrocić się in(sz)ą drogą, indziej« [szyk zmienny] (2:1): Herkules iną drogą fię obroćil. *BielKron* 55; *RejPos* 37; *SkarŻyw* 537.

»obrocić się iść [w jakim kierunku]« (1): obroćilfię [!] Cházáel iść ná Ieruzalim [posuit Chazael faciem suam, ut ascenderet contra Ierusalaim]. *BudBib* 4.Reg 12/17.

»[dokąd: „gdzie” (2), „tam” (1); z kim (1)] osobą naszą (a. swą) obrocić się« = *udać się osobiście* (3): A tam, gdzieby była naglejsza potrzeba, ma się JKM sam osobą swą obroćil, z jakim będzie raczył nawięszem pocztym ludzi *Diar* 81 [idem (2)] *UstPraw* k3; *SarnStat* 117.

»nie wiedzieć gdzie, kędy, w którą stronę się obroćil« (3:2:1): *BielKom* F8; *RejWiz* 185; *BielKron* 76, 318v; Nescio quorsum eam, Niewiem w którą fię ftronę mam obróćil/ vdác. *Mqcz* 344c; Niewiém gdzie fię obróćil/ y komu dogodzić *GórnTroas* 46.

»obrocić się na wstecz« (1): Potym z onąd ruřzywřzy zálthępy řwoie obroćil fię na włtecz ku Macedoniei [Quomodo Alexander redeundo Macedoniam expugnavit Amontam principem Darii, et vicit eum]. *HistAl* C8.

Szeregi: »obrocić się, (i) podzieć (się)« [szyk 1:1] (2): *OpecŻyw* 147v; Niewie gdzie fię ma podzyeć/ á gdzie fię obroćil/ Przy kimby wřdy zálóści oney łobie řkroćil. *RejWiz* 185.

»obrocić się a udać się« (1): Obroćilichmy fię tedy od bráćiei nálzey řynow Ełau/ [...] á vdálifmy fię drogą ku puřczy Moábitow [Et transivimus a fratribus nostris ...et vertimus nos et transivimus per viam oppugnes deserti Moab]. *BibRadz* Deut 2/8.

W przen (15) :

obroćil się do kogo z czym (1): [przez grzechy] vkroczona iest hoyna ręká iego/ áby iá nam nie podał nigdy miłofierdzia řwego řwiętego/ á rádřzey fię z nim obroćil muři do złońniká *RejZwierc* 263v.

obroćil się z czego do czego (1): Abowiem ia ciebie závřdy wyrwę z ludzi y z narodow do kthorych cie pořylám ábyř im otwarzał oczy/ áby fię obroćili s ciemnořci do řwiátłóci *RejAp* 166v.

obroćil się ku czemu (1): [Booz do Ruth:] niechayći Pan Bog Izráelřki odpłáci zá twoy vcřzynek/ żeř fię obroćilá ku Izráelowi pod iego řkrydłá *BielKron* 53v.

obroćil się za kim (1), *za czym* (2): [niektórzy] obroćili fię zá pořytki řwemi/ řálřzowawřzy wierną á řczyrą řtudniczę Páńřką *RejAp* 133; *WujNT* 1.Tim 5/15. Cf »obroćil się za swą drogą«.

obrocić się dokąd [w tym: do kogo, do czego (4), „gdzie” (3), „tędy” (1)] (8): bieda cłeku grześlnemu Kdy nieduśła panu łwemu A tak gdzie łyę mam obraczić A łwoię nadzieię wkroćiz *RejKup* p3; To iuż wiemy z dekretu iegoż łámego gdzie kãkol á gdzie pńzenicã obroćić łie ma. *RejAp* 126; *RejPos* 61v; Ale wam rãdżę obroćić łie tędy/ Gdzieby ominãć ty rozliczne błędy/ Gdzie ná gościńcu łławã s poćciwołciã/ Idźcie s chćiwołciã. *RejZwierc* B4v; *SkarJedn* 362; *ReszList* 143. Cf *obrocić się do kogo z czym, Fraza*.

Fraza: »gdzie się kolwiek z oczyma obrocisz« (1): gdzie się kolwiek z oczymã y z myślã obroćiŕz/ bãrzo pewne znãki wielkiey mocy y dobroći Bożey oglãdałz *KuczbKat* 410.

Zwrot: »obrocić się za swã drogã« = *ad viam suam converti PolAnt* (1): Zbłãdziłiściechmy wŕzyłcy iãko owce/ obroćiłichmy łię kãżdy zã łwã drogã [unusquisquae ad viam suam conversi sumus] *BibRadz Is* 53/6.

»w utrapienie się obroćić« (1): Y dopieroż on lud rozrzewnił łie/ wŕpominãjąc (ãle iuż nie wczãs) iãkie dobrã y rołkołzy vtrãcił/ y w iãkie vtrapienie łie obroćił. *PowodPr* 75.

Przen: Spaść na kogoś, stać się czyim udziałem (o karaniu, gniewie itp.) (20) .

obroćić się do kogo (1): ten ktory miłość ku bliźniemu płãci/ tobie to nãgrodzi. Do ćiebie łię to wŕzytko obroći: y ná twoy pożytek *SkarKaz* 383b.

obroćić się k komu (1): Iuż łie twoie porzãdki [Rzymie]/ opãk wywroćiły/ Iuż łie wŕzytki nierzãdy k tobie obroćiły. *RejZwierc* 252v.

obroćić się na kogo, na co (14): Convertetur dolor eius in caput eius: [...] Obroći łie grzech żãłoŕny iego na głowę iego *WróbŻolt* 7/17; *RejPs* 140, 150, 163v [2 r.]; *LubPs* B6v, O3v, S3; *Leop* 2.Reg 24/17; *BibRadz* 4.Esdr 15/20; *RejPos* 127; *BudBib Esth* 9/25; *SkarŻyw* 490; Ná mię łię obroćiły gniewy twe *GrabowSet* H3v.

Fraza: »ręka pańska obróciła się przeciwko mnie« (1): rękã Pãńskã obroćiłã łie przeciwko mnie [egressa est in me percussio Domini]. *BibRadz Ruth* 1/13.

Zwrot: »na zginienie obróćić się« = *zmierzać do zagłady* (1): Abowiem on odnowił długość żywotã twoiego/ ktory prãwie był łie ná zginienie obroćił *RejPs* 150.

a) O majętnościach, terytoriach (3) :

obroćić się do czego (1): mowił Cor ná Ierufzalim/ Hey/ Ach/ złamano wrotã narodow/ obroćiłã łię (*marg*) To iest kupia (–) do mnie [convertit se ad me]/ nãpełnięię [!]/ zburzono iy *BudBib Ez* 26/2.

obroćić się w co (2): *ActReg* 131; Nieprzyaciãł zãpuścił rękę łwoię ná wŕzytko co w naywiętfzym vkochãniu było. Dźiedzictwo nãłze obroćiło łie w obce ręce *PowodPr* 10.

a. wojsk. Zaatakować, uderzyć (26) :

obroćić się przeciw komu (1): Potym łie obroćiłi przeciw Komorowłkiemu Polakowi/ pod ktorym wzyęli zamki/ Rozemberk/ Hradek/ Zãbiniec/ Stãrygrad/ Lethãwę *BielKron* 395v.

obroćić się na kogo (5): *MiechGlab* 66; Vpokoiwŕzy łie z Czechy/ Prufowie zãłię obroćiłi łie nań [na Bolesława Śmiãłego] *BielKron* 347v; ktorzy [chłoptwo] nie chćieli iść gdzye im kãzãno/ ãle łie obroćiłi ná łwoie/ vmyłłili napierwey wŕzytkę Slãchthę y s Pãny wygłãdzić/ á inŕze przełožone s chłoptwã łobie vŕtãwić *BielKron* 412v; *BielSen* 15. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »z wojskiem [na kogo] obrocić się« (1): [Ezechijasz] Potym fie z wojskiem ná Filińtyny obrocił/ poraził ie y kráiny ich zwoiował áż do Gazy. *BielKron* 88v.

Przen [na kogo] (2): niech się świat ná nas obroci/ Chryśtus z námi *ReszPrz* 6; On ogień ná ftoiące się około ługi obrocił/ y one popalił *SkarŻyw* 152.

a. *O bezpośredniej walce* (18): Moskwa chcąc fortelow używać/ obrocił sie z boku náłzym przez págorek chrośtem máłym porośły/ przyźli náłzym ná lewy rog z boku. *BielKron* 411v; *RejPos* 217v.

obrocić się do kogo (3): *BibRadz* 1.*Mach* 11/72; Ták gdy Niemcy zá Tátárámi/ mniemáiąc by wćiekáli/ różno á ochotnie fkoczyli/ wnet Tátarowie do nich fie z nowu obrociłi/ hoynie Frezy ftrzáłámi częśtymi płuiąc. *StrykKron* 390; *KmitaSpit* B4.

obrocić się k(u) komu, ku czemu (5): *LibLeg* 10/147; *BielKron* 250v, 384v, 411v; Perłowie łtyźąc te łłowá/ á wtydząc fie zá swoy wćzynek/ obrociłi fie ku nieprzyiacielowi znowu/ á mężnie fie potkawłzy/ zwycięstwo otrzymáli. *GórnDworz* Z5v.

obrocić się przeciwko komu (1): Y obrociłi się przeciwko niemu áby fie z nim potykáli [*Et versi sunt contra eum ad pugnandum.*] *BibRadz* 2.*Par* 18/31.

obrocić się na kogo, na co (5): wojsko Tatarłkie z wielkiem krzikiem na polaki fie obrociło [*Clamore itaque horrendo elevato in Polonos Thartaricus exercitus conversus*] *MiechGlab* 11, 7; [*Ammonici i Moabici*] obrociłi fie zá łámi ná fie/ y popádáli łámi od zobopolnych ran [*etiam in semetipsos versi mutuis concidere vulneribus*]. *Leop* 2.*Par* 20/23, 1.*Reg* 31/2; *BielKron* 350v.

Zwrot: »naprzód się obrocić« (1): A gdy fie łnimi [z *Pomorzanami i z Prusami*] podkał Skárbimirz/ nie wiedząc o zádnich ludizech [!] wśzytcy fie naprzód obrociłi/ á Bolesław przerzućiwśzy różny y wáły z tyłu ná nie vderzył/ rozgromił/ pobił lud wielki *BielKron* 352v.

Przen [na kogo] (1): y wśyłtká práwie walká obrociłá fie ná Saulá [*Totumque pondus proelii versum est in Saul*] *Leop* 1.*Reg* 31/3.

b. *O wodzie płynącej* (8):

obrocić się czym do czego (1): A ták wśyłtká wodá która przez Groblá przemakał/ obrocił sie óną Przekopá do Rzéki. A óny łáki/ y las/ obróniłż że nie będzie podmakał. *Strum* I4.

obrocić się w jakim kierunku (2): Tánáis álbo Don/ prośto sie obrocił ku wśchodu łłóńcá pothym między Cázanem á Alśtráchanem/ przybliżył sie ku Woldźie rzece *BielKron* 431, 431.

Zwoty: »obrocić się inszem miejscem« (1): á gdyby się rzeká obrociłá mocą śwá z łwego łthárego plácu infzem miejłcem/ tedy [...] *UstPraw* Iv.

»wspak się obrocić« = *retrosum converti* *Vulg* (4): Ale cóć sie łtało miłe morze żeś sie ták złtráłfyo? á ty Iordanie iżeś sie był ták wlpák obrocił? *RejPs* 169; *KochPs* 173; *SkarŻyw* 501 *marg*; *ArtKanc* G2v.

c. *fizjolog.* *O produktach wewnątrzustrojowych [którędy]* (1): [*Oppium pomocne też w tym bywa*] kiedy kolerá á óné wilgotności gorącé tám tędy [przez nerki] sie obróćiwśzy/ zraniá meaty łwé/ álbo więc bárzo zápalá *Oczko* 32.

4. *Być użytym, zastosowanym, przeznaczonym; spowodować coś* (30):

obrocić się ku czemu (1): A chcę bráćia ábyście wiedźieli/ iż to co się ze mná dzieie/ więcęcy się obrociło ku pomnożeniu Ewángeliey [*quia quae circa me sunt magis ad profectum venerunt evangelli*]. *WujNT Philipp* 1/12.

obrocić się na co (1): [*spraw Boże mój*] aby to/ czym się ciała/ światu/ y czärtu fluzyło/ fzczyrze/ dołkonále y ftátecźnie ná chwałę się twoię obrociło. *LatHar* 147.

obrocić się w co (1): Day/ niech się wšzytko com iełt/ w twą chwałę obroci. *GrabowSet* X3.

Zwrot: »źle się obrocić« = *źle sobą pokierować* (2): Zły źle się obroci *RejWiz* 140 *marg* [*idem*] Dd4v.

a. O przedmiotach, pieniądzech, wartościach materialnych (18) :

obrocić się do czego (1): Złoto/ łrebro/ miedz/ żelazo/ wšzytko się do łkárbu Páńłkiego kościelnego obroci ma *SkarŻyw* 502.

obrocić się na co (11), *na kogo* (1): *RejAp* 77v; *BielSat* C3v; *RejZwierc* 186v, 187v, 245; Ale to coby w onym opilłtwie miało márníe zgináć/ áby się to ná odżywienie vbogich obrociło *WerGość* 270; *BielRozm* 20; *SarnStat* 415; Bo tych czałow co dołtátku ábo ochędożeńłtwá Kościołom byđź miało/ to się (á czałem iełzcze z Kościołow) ná niezmierne zbytki y ftroie obrociło. *PowodPr* 83, 83; *SkarKaz* 456a. Cf »na pożytek obrócić się«.

obrocić się w co (2): *RejZwierc* 186v; Džiś/ w náłzych kráióch łprołnych/ iełliby co mogło być kołztu álbo ápáratu/ wpowaźné obźárłtwo wšzytko łye obróciło *Oczko* 18v.

Zwroty: »dobrze, poczciwie się obrocić« [*szyk zmienny*] (1:1): *RejWiz* 162; mnie [*rzekł Bernardyn*] pieniędzy nietrzebá/ ále oto ci bárzo potrzebuią/ obrocić się lepiey niemogą. *SkarŻyw* 462.

»na pożytek, ku pożytku obrócić się« (1:1): *SkarŻyw* 334; A cokolwiek z tego puł złotęgo zbęđzie/ zápláciwłzy mytá y nakłády ná bićie monety/ to niech ku Królewłkiemu Máiełtatu y Rzeczypołpolitéy pożytku się obróci [*id totum ad utilitatem Regiae Maiestatis ac Reipub[licae] tribuatur JanStat* 308]. *SarnStat* 340.

»źle się obrocić« (1): Chce Pan by s tego funtu wylicżono było/ Gdzye źle á gdzye poczciwie co się obrociło. *RejWiz* 162.

b. O języku (3) :

obrocić się na co (1): rzecz ięgo [*św. Leona*] powaźna y wlpániála/ iáką trudno v innych doktorow tráfić/ nigdy z łwey miáry z łłodkości y powaźności niewychodziłá/ ná ktorą się iędo łpráwę ięzyk obrocił *SkarŻyw* 317.

Zwroty: »na dobre obrocić się« (1): A gdy się też [*język*] ná dobre obroci/ iuź też żadna [*sztuka, rzecz*] leplśza y pożytecźnieyłśza być nie może. *RejZwierc* 84v.

»na złe obrocić się« (1): Ale v człowieká gdy się [*język*] ná złe obroci/ iuź żadna [*sztuka, rzecz*] łzkodliwłśza być nie może. *RejZwierc* 84v.

c. O tekście (4) :

obrocić się do czego (1): piętnáście Paćierzy i Zdrowych Máryi mowić/ może się też do rádości/ y do bolełści błogofłáwioney Páńny Máryey łtołowáć/ y obrocić. *LatHar* 493.

obrocić się na co (2), *na kogo* (1): Wyęc toź łye ná was dáleko włáłnyey może obrocić/ iz wáłłá náuká nye yełt z duchá łwyętego/ á ięzłcye fáłłłwyi prorocy. *KromRozm I* C3; *NiemObr* 47; *LatHar* 507.

Szereg: »stosowáć się i obrocić« (1): *LatHar* 493 cf *obrocić się do czego*.

5. *Przemienić się, zmienić się, przekształcić się, przybrać inną (często przeciwstawną) wartość, sens, kształt; verti Vulg, PolAnt, Modrz; converti Vulg, PolAnt; evadere Mącz, Cn; abolere, convertere se Vulg; consumi, reverti PolAnt; in aliquid abire, evenire, redigi, redire, vertere Mącz (432) :*

obrocić się komu (15): *RejPos* 163; *Diar* 76; *Mącz* 356a; *GórnDworz* Ccv, Ii4v; A áczby też ná cię co śmętnego á nie pomyśli przypádko/ pámiętay iż gdy będyełz wśytko poruczał w opiekę Pánu fwęmu/ [...] iż lie to tobie w wielkie pociechi obrocić muśi. *RejPos* 107v, 59v, 189v, 256, 285, 290, 331, 349v; *LatHar* 1; *KlonWor* 70.

obrocić się ku czemu (6): *KrowObr* 111; *RejPos* 289v, 331; *RejZwierc* 199; A zwłázczá że takie iest miłóśierdzie Páńfkie nád námi/ iż to co ciężarem ná potępienie wielom fię zftáie/ tóbie [!] ku wieczney pomocy obrocić fię może *WysKaz* 12. Cf »ku dobremu obrocie się«

obrocić się na co (8): gniew iego iest bárzo krotko trwáiący/ [...] fporánku lie nápoćiechę obroći *RejPs* 42v; *RejAp* BB3, 45v; *RejPos* 107, 330, 331v; [człowiek] niewie przyfzłych rzeczy ná czo mu wyniść y ná co lie obrocić máią *RejZwierc* 98, 184v.

obrocić się w co [w tym też: in (1)] (88): *OpecŻyw* 89v, 142v, 146 [2 r.]; przełz maryą dny płáczu náłzego obroczyły fyą w uyefyele nyebyełkye *PatKaz III* 113v; á rad bych áby lie liczbá ich [którzy się kochają w Tobie] wliczbę piádku obroćiła. *RejPos* 207, 63v, 194; rzeczy krzywé obrocą się w profté [et erunt prava in directam] *MurzNT Luc* 3/5; *Diar* 76; *LubPs* Hv marg, Q, Z; *KrowObr* 77, 238; Hárfá moiá w záłobę/ á orgány moje w głos płáczących/ obroćiły lie [Versa est in luctum cithara mea, et organum meum in vocem flentium]. *Leop Iob* 30/31, *Esth* 9/22, *Bar* 2/29, *Iac* 4/9; *BibRadz* 1.*Mach* 1/41, 42; O mieście ktore zowá ftára Auguřtá Rauraká/ dziś lie w wiofkę obroćiło. *BielKron* 283v, 6, 135v, 466v; *Mącz* 75a, 507b; *RejAp* CC3v, 70v, 89; *GórnDworz* E8v, O8v, Z; *RejPos* 48v, 51v, 59v, 96v, 105v (13); *RejZwierc* 73v, 74, 76, 88, 174, 177v; *BudBib* *Esth* 9/22, *Bar* 2/26, 1.*Mach* 1/41, 42, 9/41; Tákci wiele może niewiádomóć prawdy/ á zwłázczá wtych ośobách/ ktorých chęć zá niekarániem obroćiła się w wielkie fwowoleńftwo y rořpuřtnořć [quorum voluntas impunitate processit ad summam licentiam]. *ModrzBaz* 23, 51v; *SkarJedn* 30, 58, 144, 151, 315; *SkarŻyw* 2, 22, 127, 140, 180, 269, 391; *MWilkHist* F2; iuż nádzieie W fskutek fię tám obroćiły/ wiátr ich nie rozwieie. *KlonŻal* D4; *ArtKanc* 120, P4v; *ActReg* 127; *GrabowSet* D2v, S3; *WujNT* *Ioann* 16/20, *Iac* 4/9, Ccccc; Iednák trzebá tego ftrzędz, áby té *Libertates* zá nieporządkiem, nie obróćiły lie *in licentiam et corruptelam*. *SarnStat* 69; *PowodPr* 10; *SkarKaz*)(2; *SkarKazSej* 673a [2 r.], 692b. Cf »obrocić się w baśń«, »w dobre obrocić się«, »w gorsze obrocić się«, »w (po)śmiech obrocić się«.

Przysłowie: wftáwiczne ćwiczenie obrocić fię ná poły w przyrodzenie. *LatHar* 1.

Zwroty: »obrocić się w baśń a w przypowieść« = *stać się pośmiewiskiem* (1): y kořcioł then twoy porzucę á odepchnę od oblicznořći fwoiey/ thák iż lie obroći w bász á w przypowieść wśytkim narodom *RejPos* 349v.

»w dobre (a. w lepsze, a. w co dobrego), ku dobremu obrocić się« [szyk zmienny] (9:1): *GlabGad* M3; *RejPs* 196v; *OrzRozm* D; *BielKron* 226, 467v; *GórnDworz* Ccv, Ii4v; Iuż wśytko co lie nie k myfli wodziło/ á co wełbie iáko w kotle wrzáło/ tho lie fńádnie wnet wřpokoić á w dobre lie obrocić może. *RejZwierc* 88v, 138v, 143v.

»w gorsze obrocić się« (1): Ale każda rzecz nákoniec y bogáčtwo gdy go kto złe á niepomiernie wżywa/ tedi sie zówždy w gorłze niż w lepłze obrocić może. *RejZwierc* 143v.

»w (po)śmiech, w pośmiewisko, w śmiechowisko obrocić się« (4:1:1): ábo gdym nołił ná łobie grube odzienie włfytko sie to vnich wpośmiewiłko obrociło. *RejPs* 100v; *BielKom* E3v; *Mącz* 356a; ále tho łą nayforemnieyłze [żarty]/ ktore człowieká s przodka nákarnią łtráchu/ á potym wżytko sie w łmiech á krotochwilę obrocił *GórnDworz* S6, C; *SkarKazSej* 673b.

»wspak, opak obrócić się« [szyk zmienny] (10:2): *RejPs* 163; *RejWiz* 172; *RejAp* 77v; *RejPos* 72v, 75v, 256, 285, 290, 352v [2 r.]; Abowiem to iest Bog nieomyłny/ á nigdy sie włpák obrocić nie mogą łwięte łłowá iego. *RejZwierc* 206; Bo mu łię opak w łzumney mozg obrocił głowie. *KlonWor* 70.

Szereg: »wynidź a obrocić się« (1): Ale gdy on przedłię nie zmieni vmyłłu łwego á wiáry łwoiey ku Pánu łwemu/ to iuz iemu vłtáwicznie ná wielką rádość á ná pociechę zówždy wynidź á obrocić sie musi. *RejPos* 330.

a. O osobach (29) :

obrocić się w co (27): A ták márnie zginie on nędzny człowyeczek/ [...] á náłłáduiąc żywotá zwierzęcego też práwie iáko wzwierzę sie obroci. *RejPs* 74; *BielKom* G4v; *GliczKsiąż* P5; á ci [Tatarowie] sie okrzčili y w Polaki obrociłi. *BielKron* 382v, 350v; *Mącz* 6a, 337c; *RejPos* 33v, 52v, 54v [2 r.], 61, 61v (13); *RejZwierc* 155, 190, 262; Obrociłes mi łię w okrutniká [Vertisti te in crudelem mihi.] *BudBib Iob* 30/21; *SkarŻyw* 35. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »w piosnkę, w pośmiech obrocić się« (1:1): Teraz sie im w piołnkę obrocił [Nunc in eorum canticum versus sum] á łtałem sie im przyłlowiem. *Leop Iob* 30/9; *BielKron* 136.

α. Zmienić zdanie (2) : A gdy ná tho długo czekáli/ widząc że sie mu nic złego nie łtháło/ obrociwłzy sie powiádáli go być Bogiem [Convertentes se dicebant eum esse deum.] *Leop Act* 28/6.

Zwrot: »obrocić się za szczęściem [czyim]« (1): Przy Wenecie łtał krol Fráncułki pirwey/ potym sie zá łzczęłciem Cefárlkim obrocił *BielKron* 190.

b. Przekształcić się w inną jakość fizyczną lub substancję [w tym: w co (98)] (100) : trzy floncze ná włchodzye łyá ukazały ktore znyenagla w yedno łyá obroczyły *PatKaz III* 104; z ktorego miejsca nadziewáliłmy się lekarstwa, w trucinę się nam obrociło *Diar* 70; Włfyłtek proch źemie/ obrocił sie we włfy [omnis pulvis terrae versus est in sciniphes] *Leop Ex* 8/17, *Is* 1/22, 34/9, *Ier* 50/23, *Ioel* 2/31, *Act* 2/20; żoná Lotowá [...] obrociłá łię w łolny łłup [effecta est statua salis]. *BibRadz Gen* 19/26; Obrociłá łię thedy trzečia część wod w piołyn [facta est tertia pars aquarum in absinthium] *BibRadz Apoc* 8/11, I 7d marg, *Lev* 26/22, *Zach* 14/10; *BielKron* 12 [2 r.], 12v, 21 [2 r.], 31, 40; Humidum solum de scivit in pratum, Niski grunt mokry obrocił sie w łąkę. *Mącz* 373b, 247c, 376d, 386b; *RejAp* 149v; *RejPos* 228; *BudBib Is* 34/9; *BudNT Act* 2/20; *Oczko* 5v; oná vrjná/ w wonną łię wodkę obrociłá gdj byłá ná S. [Julijana] wjlana. *SkarŻyw* 179, 202; *NiemObr* 139; A gdy wżytkich łtrzáł pozbyłá [o miłości]/ Samá łię w bełt obrociłá *KochFr* 7; *KochDz* 107; *ArtKanc* L; *PaprUp* K2v; *GrabowSet* Gv; *LatHar* 122; *WujNT Act* 2/20, *Apoc* 8/11; *CiekPotr* 38.

Zwoty: »w krew się obrocić« = *vertere in sanguinem* *PolAnt* [szyk zmienny] (10): Plagi ktore Pan ná Egipt dopułzczáł prze vporne nyedowiárlstwo/ Wodá sie w krew obrociłá. Zábny. Muchy. Grády. *LubPs Yv marg*; *BielKron* 29; *RejAp* 133 [2 r.], Ff2; *BudBib Ex* 7/17, 20; *SkarŻyw* 480 [2

r.]; Abowiem gdy Moizefz z rofkazánia Bożego/ wodę rzeki oney vderzył/ nátychmiał w krew fię obrociłá *WysKaz* 9.

»w proch się obrocić« = *in pulverem reverti PolAnt, Vulg; ad pulverem pervenire PolAnt* [szyk zmienny] (16): *WróbŻółt* 103/29; *LubPs* X6; *KrowObr* 225; Obronę też wyfoką murow twych rozrzuci/ á położy ią rowno z ziemią ták iż fię w proch obroci. *BibRadz Is* 25/12, *Gen* 3/19; *Iob* 34/15; *BielKron* 2 [2 r.]; *RejPos* 228v; *GrzegŚm* 1; Iefli im ducha weźmiesz/ w proch fye wnet obrócá *KochPs* 156; *SkarŻyw* 262, 263; *PudłFr* 59; *GrabowSet* D4; [ciało] zgnić y w proch fię obrocić musi *SkarKaz* 387b.

»w ziemię, do ziemi się obrocić« = *in terram reverti HistAl, Vulg, PolAnt; in terram converti Vulg* [szyk zmienny] (14:2): przydzieć czas że niczym nie będziefz, z ziemies poźedł w ziemię fię obrociłz *BielŻyw* 171; *WróbŻółt* 145/4; *HistAl* G4; Wifyfłtkie rzeczy ktore z ziemię fą/ w ziemię fię obroćá *Leop Eccli* 41/13, *1.Mach* 2/63; *BibRadz Gen* 3/19; *BielKron* 466v; *RejAp* 5v; *HistRzym* 122v; *RejPos* 33, 184v; Wynidźieć iego Duch zniego/ a on się obroci do ziemię fwoiey/ á ná then czas poginą myfli iego *GrzegŚm* 3, 27; *SkarŻyw* 263; *WisznTr* 34; *SkarKaz* 353a.

a. fizjolog. *O przemianach wewnątrzustrojowych [w co]* (17) : gdy ie [granata] vwarzyłz z którą potrawą/ tedi onę potrawę dobrze żóładek ftrawi iż fie w dobrą krew obroci. *FalZioł* III 2Ib, I 6c; *GlabGad* H3v, H6, I2, K4; Item morbi genus, Flux gdy fie komu yáki wrzód we flux/ To yeft w vftáwiczne ropienie álbo cieczenie obróci. *Mącz* 128d; Wypiwłzy tedi [mleko] ná czczo/ potym lekko pochodzić: ktore gdy fye ftrawi/ co lepfze w pośilenie fye obroci *SienLek* 7, 45; *RejZwierc* 98 [2 r.]; *ModrzBaz* 8; *Oczko* 15v, 28 [40]; ále co wetkałz álbo wleiefz nád potrzebę/ toć nie tylko nie da pośilenia/ ále y on ofáték zepfuie/ y w guzy fię obroci/ z których pewnie wrzody y choroby roftą. *WerGość* 228.

Przen [w co] (1) : Tę to tedi máterýą grubą ciálá pokarm wężow śmierciá precz fkladamy/ ktora potym w lepfze fie nam obroci czáfu zmartwychwftánia *BielKron* 2v.

c. O działaniach: wywołać określony efekt (38) : Sane curae est mihi quorsum eventurum hoc sit, Staram fie owfzeki yáko fie tá rzecz obrócy. *Mącz* 73a.

obrocić się ku czemu [w tym: komu] (4) (8): Wifzytkie ich ftrárnie obrociło fię im ku więczłzemu pohánbieniu/ y ku potępieniu. *BibRadz* II 19c marg; Adeo res rediit, pro Eo res rediit. K temu przifzłó/ ktemu fie obrociło. *Mącz* 3c; *RejPos* 206v. Cf »ku [jakiemu] końcowi obrocić się«, »ku pożytkowi obrocie się«.

obrocić się na co [w tym: komu] (5) (10): *RejJóz* A2; *BibRadz* I 281a marg; *RejAp* AA8v; Ale ná co fie obrociło to odwleczenie fwiętey iego prófby/ mogli bychmy zá to wiecznie pádáiąc ná koláná fwoie/ dziękować Bogu Oycu fwemu. *RejPos* 46v, 39v, 46v, 48, 322v, 352v; Abowiem mądrego á pocźciwego człowieká gniew roftropny ná wiele fie dobrych rzeczy y obrocić y przygodzić może. *RejZwierc* 77v.

obrocić się w co [w tym: komu] (10) (19): *BibRadz Iudith* 8/13 [17]; *Mącz* 361a, 472d, 486a; y iam téz prawdę piśał w Dyálógoch fwych/ że ón Syem Piotrkowłki/ miał fye nam w fzkodę obrócić. *OrzQuin* E4, E3v marg; *RejPos* 12v, 74, 105v, 241v; *RejZwierc* 256; Nákoniec/ w co fye on kořt/ y

ona vtrátá/ W co fye praca/ y twoie obróciły látá? *KochTr* 24; W co fye to obrociło moié obmyślanie? *ZawJeft* 38; *SkarKaz* 610b. Cf »obrocić się w dobre«, »w pożytek obrocić się«.

Zwroty: »obrocić się w dobre« (1): PAnie Boże [...] daymi zwićęstwo naprzeciw nieprzyjacielom moim/ [...] iżby fie ich moc y rada obrociła w dobre *TarDuch* D6v.

»na co inszego obrocić się« = *zaistnieć w innych okolicznościach* (1): A chocia y fie nie fítanie wedle myfli twoiey/ tedy s czáfem ná co inszego obroci fie pociechá thwoiá/ á przedfię nie dáremna będzie prósbá twoiá. *RejPos* 48.

»ku [jakiemu] końcowi obrocić się« (3): Pfal. 49. Argument. Ten pfalm ieft nádobny przeciwko łákomftwu á doczefnemu náffemu pracowánium ku ktoremu fie to końcowi obrocić ma *RejPs* 72v, 106; iż fie to wżytko ku lepszemu kończowi obrocić y przygodzić może/ niżli ták iáko my fobie fźáciemy *RejZwierc* 162v.

»w pożytek, ku pożytkowi (a. pożytku) obrocić się [w tym: komu (3)]« [szyk zmienny] (4:2): *RejPs* 196v; *BudNT* I4v marg; *CzechRozm* 266; *SkarŻyw* A4v; Ktora rádá Xiędzá Arcybiłkupia/ iáko nie z Bogá poślzá/ ták też nie w pożytek/ ále w fźkodę wieczną/ tym ktorzyby iey poślůźni byli/ obrocić fię muśi. *NiemObr* 82; *WujNT Matth* 15/5.

d. W zwrotach oznaczających zniszczenie (133) :

»w dym się obrocić« (1): wżytko to cze^{mv} fię fwiát dziwuie/ oto w dym fię obrociło. *WysKaz* 45.

»w niwecz się obrocić« = *in vanum consumi, esse tanquam nihil PolAnt; frustra abire, interire, ad nihilum venire Mącz; in nihilum verti Modrz; dissolvi, ad nihilum redigi Vulg* [szyk zmienny] (115): *BielŻyw* 84; á fnadz by przyfechł ięzyk ku podniebieniu memu by fie fłowá moie miály wniwecz obrocić. *RejPs* 204, 73v, 82, 83, 107, 111v (72); *RejRozpr* I; *LubPs* B6, E4v; *RejWiz* 157; *Leop Is* 34/12; Praca wáfzá wniwecz fie obroci *BibRadz Lev* 26/20, *Num* 30/13, *2.Reg* 17/14, *Is* 41/11; á ták fie w niwecz krolewłki rod wżytok obrocił. *BielKron* 49 60, 94v, 113, 255, 283v, 334v, 400v; *KochSat* A3; Amici, diei partem ad se trahuntur. K woley przyiacielóm nie máło dnia fie w niwecz obróci. *Mącz* 460d, 21b, 29c [3 r.], 35a, 105b, 247a (11); *RejAp* 5v, 155; *GórnDworz* Hh; *HistRzym* 128v; *RejPos* 19v, 44, 65, 67, 77v (25); *BielSat* C3; *RejZwierc* 7v, 53v, 130, 146, 155v (12); *BudBib Sap* 14/8; *HistHel* A; Wiele fie Pańftw bogátfzych wniwecz obrociło/ Bo plemię Otomáńskie ony poniźczyło. *MycPrz* I B; *Strum* R; *CzechRozm* 169, 218v [2 r.], 255v; wiele ich [praw] bywa ktore przez rok wniwecz fię obroć/ á fędziom wielką przynofzá wátpliwofć *ModrzBaz* 97; A piérwéy fwiát (rzecz pewna) wniwecz fye obróci/ Niźli fye páńłkie twoie fłowo ná zad wróci. *KochPs* 132; *SkarŻyw* 456; *StryjKron* 652, 682; *CzechEp* 269, 329; Muśiáłaby tákże záfázem wiárá y náđzieiá ludzka vítác y w niwecz fię obrocić *NiemObr* 73; *ReszPrz* 3; *BielRozm* 20: *GostGosp* 98; *Phil* H4; *LatHar* 71, 141; *GrabowSet* B, F3; *WujNT Act* 5/36, s. 415, *Act* 5/38, *Rom* 4/14; *SkarKaz* 610b; *SkarKazSej* 705b; Ták też ciáło Rzeczypołpolitey zniźzczećby muśiáło y wniwecz fię obrocić/ ielliby vboźfzy wydźierał máiętnofć bogátfzemu *KlonWor* *3v.

[»w perz się obrocić«: Prędko w dym wżytko pośló/ w perz fię obrociło/ Co fię vtrefionymi wfty wymowiło. *ŁaszczPogrom* 11.]

»w popioł się obrocić« = *in cinerem abire Mącz* (4): *BielKron* 364v; *Mącz* 104b [2 r.]; pámiętay człowiecze żeś popioł y w popioł fie obrocić małz. *RejZwierc* 48.

W *przeciwstawieniach*: »odwrocić umysły (a. uszy) (2), opuścić ... obrocić się« (3): á ieśli go opuścicie á obroćcie się do cudzych Bogow: obroci się y pokarze was *SkarŻyw* 504; Acz y tu ludzie ci/ ktorzy odwróciwłzy vmyłły swoie od prawdy/ obroćili się do básni/ bayką się iákąś ćiefzą/ o w niebowżięciu panny Máryey. *NiemObr* 121; *WujNT* 2.*Tim* 4/4.

Zwroty: »na iną drogę obrocić się«: [*Litawer mówił do Aleksandra*:] ieśli się ná iną drogę od tey obroćisz/ wiedz pewnie/ iż y nas y sam siebie ku vpadku przywiedzyesz. *BielKron* 403v.

»obrocić się na jakie postanowienie« = *podjąć jakąś decyzję* (1): gdy [syn] nyeco náuki zázdzmye/ á łtego godnem się sftánye/ obroćić się ma ná yákyye postánowyenyne/ yákoby y Bogu pożytecznem był y koscyołowi yego/ thudzyesz rodzicom swoim. *GliczKsiąż* O.

Przen [do czego] (1) : Ale on nieprzełtanie ná tym [*karaniu*]: y ferce iego nie vkoi się tym: ále do ołtátniego łkrulzenia obroci się ferce iego. *PowodPr* 8.

7. *Zwroty o różnych znaczeniach* (3) :

»do bólu się obrocić« = *skazać się na ból* (1): ieśli to oboie [*głowa albo piersi*] zázraz/ y co z niemi trzećiego álbo czwartého chorowác będzie/ przyydzie álbo łye do nawięłszého bólu obróćić/ álbo y temu y owemu dogádzaiąc/ łyrupów y decoctiy ordinacyą wedle potrzeby vczynić. *Oczko* 36.

»obrocić się w niewolą« = *stać się niewolnikiem* (1): A kto się w niewolą obroci/ Żywotá łoby vkróci. *BielKom* G2.

»moc się na wiele rzeczy obrocić« = *oznaczac wiele rzeczy* (1): gdi się ná oney gorze zá próśbą Moizelzową miał Pan ludowi onemu łwemu vpornemu vkázác/ tedy się też dymem kurzyłá. A ták dim może się ná wiele dobrych rzeczy obroćić. *RejAp* 77v.

Formacje współrdzenne cf **WROCIĆ SIĘ**.

Cf **OBROCENIE, OBROCENIE SIĘ**